

Megtalálták Fehéregyházát, az Árpád fejedelem sirja mellett épített ős keresztény templomot

VIII.

Az ókeresztény cella trichorát az aquinumi múzeum ásatta ki és dr. Nagy Lajos „Az óbudai ókeresztény cella trichora a Raktár-utcában” (Budapest. 1930.) címen részletesen ismertette. Ez több ízben újonnan épített, korábbi római építmények fölött épült háromlevelű lóhere alaprajzu kápolna, keskeny előcsarnokkal. Hossza és szélessége egyaránt 9—9 méter. Az egyes karéjok (apsisok) külső átmérője 4.5—4.5 m. Tájolása nyugat-keleti irányú. Építési idejének, post quem-jéül

simae Virgini dicatum, quod ad Albam Mariam nostra aetate nominatur, quod Carolum Magnum extruxisse, vetustissima monumenta attestantur.” (Az 1601-iki frankfurti kiadás 175. lapján.) — „A legrégebbi templomot Budától nem messzire láthatjuk, amely a legszentebb Szűznek van felajánlva és amelyet a mi időnkben Fehér Máriáról neveznek. Igen régi adatok Nagy Károlyt tanúsítják alapítóinak.”

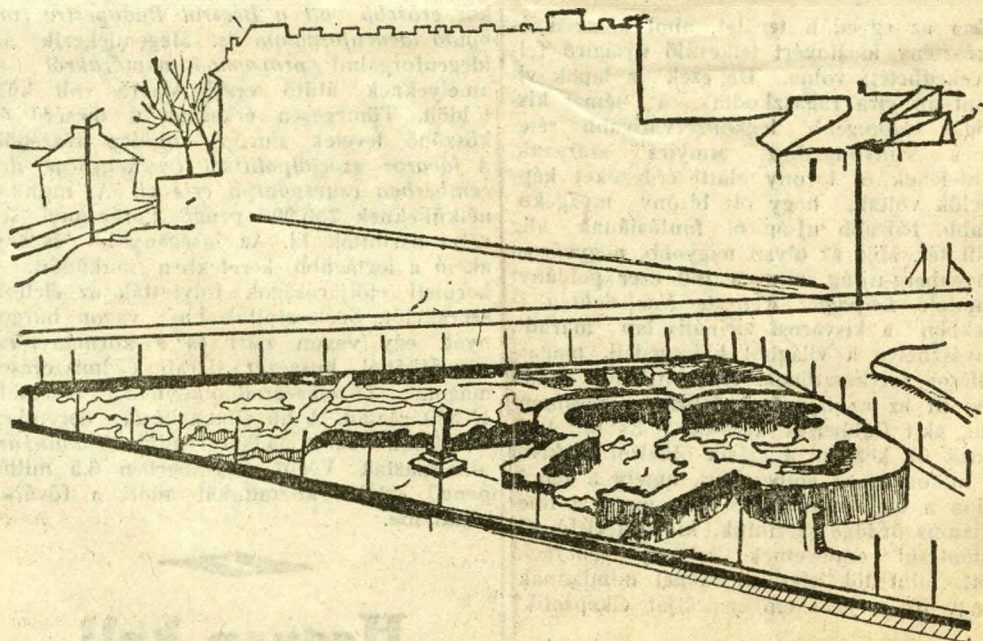
Eggerer a Fragmen Panis Corvi-ban Mátyás királyról mondja: „omnem coepit

lommall kifejtendő ok is szól.

Kétségtelen viszont az, hogy benne vagy alatta, ahogy Knauz gondolta, *nincs eltemetve Árpád honalapítónk, mert alatta korábbi építmények alapjait találta az ásátás.* De Anonymus azt nem is mondta, hanem „*ugyanitt egy kis patak forrása felett.*”

Bebizonyult az is, hogy téves azoknak a következtetéseké, akik a Mátyás király építette szerzetes-kolostorról azt vélték, hogy Fehéregyházára reá vagy a körül épült, úgyhogy az új templomnak egyik kápolnája alakult volna át. Fehéregyháza, amint az ásátás igazolta, *magában állott.*

A Bonfini említette feliratos kő, amely Fehéregyházán Nagy Károly alapítását hirdette, meg kellett hogy legyen. Bármennyire megbízhatatlan is Bonfini, a lakóhelyétől, Budától akár gyalog is egy órányira lévő helyről, mint az ő idejében meglévő dologról nem állíthatott valótlan. Viszont Anonymus, aki Óbudát jól ismerte (Jakubovich Emil dr. történet-tudós véleménye szerint Péter óbudai prépost volt... 1124., 1134.), a feliratról

Fehéregyháza maradványai az óbudai Raktár-utcában, a városi házak előtt

(amely után) a 360-ik esztendő adják meg az ásátáskor talált leletek. Azonban az, ante quem-re (amely előtt) nincs adat.

Fehéregyháza azonosságát az alapfalai-ban feltárt ókeresztény kápolnával nemcsak a hely azonossága bizonyítja, hanem egyéb igen nyomós okok.

Már Bonfini mondja Nagy Károlyról és Óbudáról: „in extrema parte urbis, sub monte, divae Genitricis Mariae templum statuit: quo devotissime finitimi undique tempestate nostra populi, supplicatum confluent, et abbae Mariae Sacellum primum Christianis in Hungaria numinibus dicatum appellat: idque lapis adhuc indicat excessus.” (Pozonii, 1744. Dec. I. Lib. IX. p. 110—111.) — „a város legvégén, a hegy alatt az Isten anyjának, Máriának templomot alapított, ahová még napjainkban is, a közellakók hódolattal zárandokolnak és ezt Fehér Mária kápolnájának, a keresztények Istenének Magyarországon épített első templomnak mondják: amint azt a feliratos kő máig is tanúsítja.”

A bőbeszédű Bonfini sokszor meséket ad elő történelmi tényként s ezért mint kutfő általában nem vehető figyelembe. Azonban ezt az adatát nem ő találta ki.

Justinianus Franciscus a már ismertett 3558. számú feliratos kőhöz Fehéregyházáról megjegyzi, hogy „a Carolo Magno, ut fertur, primum in Pannonia conditum” — „amint hírlík Nagy Károly alapította, elsőnek Pannoniában.”

Joannes Cuspinianus, ki Miksa császár követe volt II. Ulászló magyar királynál „De Caesaribus atque Imperatoribus Romanis” című művében (Basiliae. 1555.) azt mondja: „Vetustissimum cernitur templum haud longe a Buda, sacratis-

move lapidem ut Ecclesiam Albam nomine, Religione, ac annorum numero in Hungaria antiquissimam, a Carolo magno Imperatore, devictis olim Hungaris et sublata Gentilitatis superstitione, honori Mariano, extra Urbem Regiam positam, Albis quoque Religiosis, Deo ejusque Matri sanctissimae, ut ipse ajebat, jugiter servientibus, conferret.” (239. l.) — „minden követ megmozgatott, hogy a templomnak, amelyet Fehéregyháznak neveznek és az Isten szolgálatában és évinek a számában Magyarországon az ősszesek közül a legrégebbi és állítólag Nagy Károly császár egykor a legyőzött magyaroknak fenhéjázó pogány vallásuk helyébe, Mária tiszteletére a királyi városon kívül alapított, továbbá a fehér vagy istenfélő kegyes atyáknak, akik Istennek és legszentebb Anyjának, amint maga mondta, szünetlenül szolgálnak, javára legyen.”

Nem valószínű, különösen Justinianus Franciscusról — de ha mégis feltennők, mintahogy a többi későbbi hasonlóan vélekedőkről részben tudjuk is, hogy Bonfiniből merítettek, egy adat kétségtelenül független tőle s ez Mátyás király levele 1480-ból. Bonfini ugyanis csak 1486-ban jött Magyarországra, Mátyás király pedig azt írja a pápának Fehéregyházáról „quae vetustatis opinione celebris (prima enim ante omnes alias in ipso Conversionis exortu fundata traditur... — „amely ősiségéről híres (állítólag valamennyi közül elsőnek, a megtérés idejében, alapult)...”

A mi szempontunkból most nem az a fontos, hogy valójában Nagy Károly alapítása bizonyul-e be vagy sem, hanem az, hogy az a templom, amelynek alapítását Nagy Károlynak tulajdonítják és a mi Fehéregyházánk egy és ugyanaz és azt Mátyás király idejében már Szent István-nál régebb korból valónak ismerték fel; mert ezzel beteljesedik bizonyításunk, hogy megtaláltuk Fehéregyháza maradványait.

Dr. Nagy Lajos megállapításai nem zárják ki Nagy Károly alapításának lehetőségét, de lehetséges, hogy a kápolna még római korban épült és Nagy Károly és később Szent István is restauráltatta. A közben eltelt igen viharos négy és fél évszázad és további két évszázad nagyon rászolgáltathatták. Ezt csak további kutatás és további megismerések dönthetik el. Szent Istvánnak azonban mindenképpen igen nagy köze lehetett Fehéregyházához, emellett a „regia capella” — „királyi kápolna” kifejezésen kívül egy más alka-

NORD DEUTSCHE LLOYD
BREMEN

4 LLOYD
TARSASUTAZÁS

FÖLDKÖZI TENGEREN

AZ 1934. ÉVBEN
február, március, április és május havában
„GENERAL von STEUBEN” luxusgőzessel

Arak **450.—** pengőtől

NAGY FÖLDHÖZI TENGERI LLOYD-UTAZÁS
a „COLUMBUS” óriásgőzessel
1934 február 25-től április 12-ig, 45 nap
Arak **800.—** pengőtől

Felvilágosítószolgálat és prospektust küld
NORDDEUTSCHER LLOYD BREMEN
Budapest, VIII. Baross-tér 9
és az összes menetjegytirodak

nem tudott. A feliratos kő tehát Anonymus és Mátyás király kora közt került a templomba s így nem lehetett Nagy Károlyval egykoru, hacsak időleges felismerhetetlenségéből nem került volna ujjalag elő.

Gatterer Ferenc

(Kedden folytatjuk)

AZ ÖSSZEOMLÁS

Kozma Miklós könyve

— C'est une nation morte — ez egy halott nemzet —, mondotta Kozma Miklósnak Szegeden 1919 júniusában az egyik francia tiszt, amikor heteken át egyre nagyobb csodálkozással és utálkozással nézte a vörös Magyarország mellett, francia és szerb szüronyok árnyékában miniszteri tárcákért, főispánságokért és „hatalomért” dulakodó szegedi magyar pártvezéreket, régi és új politikusokat és érdekesoportokat. C'est une nation morte — hányan érezhették ezt hidegen és kegyetlen tárgyilagossággal ítélkező külföldiek, akik itt jártak ez alatt a gyötrelmes kilenc hónap alatt, 1918 novemberétől 1919 augusztusáig és látták egy társadalom összeomlását, vezetőretek megszédülését és gyáva behódolását, tudatlan és sötét kalandorok előtörését, egy egész nemzet szörnyű és helyre nem hozható tehetetlenségét kifelé és befelé egyaránt. Talán már halott nemzet vagyunk, — hányszor éreztük mi is ezt börtönömben, magunk előtt is eltagadva, lelkileg-testileg beteg a történelmi pusztulásnak fagyos lehelletétől, amikor nem tudtunk szabadulni Károlyiéktól és Kun Béláéktól, amikor egymásután omlottak össze az ellenforradalmi kísérletek.

Rossz erre a kilenc hónapra visszagon-dolni. Menekülni szeretnénk ma is kigyulladt, szegényező arccal és összeszorított ökllel ezektől az emlékektől. Ha föl-rémlemlen, mint most, Kozma Miklós könyvének olvasásakor, igyekeznünk magunkat megnyugtanni, hogy október csak külső erőteyezők hatására előállott ideg-összeroppanás volt, átmeneti betegség, amely soha vissza nem térhet. Szeretnénk magunkat megnyugtanni, de minél tovább olvassuk Kozma Miklós könyvét, annál jobban érezzük, hogy nincs sok okunk fölényeskedni, hogy semmiben sem érezhetjük magunkat különbnek és nyugodtabbnak annál a magyar társadalomnál, amely Nagymagyarország szét-darabolásához asszisztált. Akkor Kozma Miklós naplója felkavarja bennünk a tizenöt év előtti emlékeket, be kell val-lanunk magunknak, hogy ezekből az időkből már sokat elfelejtettünk, de igen igen keveset tanultunk belőlük.

Abban a társadalomban, amely nyakába vette Károlyiékát és a népbiztosokat, semmivel sem volt több opportunizmus és „realpolitikai érzék”, mint a maiban. Az a megfontolt polgártípus, amely lekicsinylő bölcsességgel igyekezett viszsztatartani 1918-ban Kozma Miklós vitéz huszárkapitányt a hatalommal való szembeszállástól és a céltalan ellenforradalmi szervezkedéstől, amely csak csöndesen keresni és elhelyezkedni akart, de

az utcákon elkerülte az exponált Moveis-tákat, nem halt ki, sőt szebben virágozik, mint valaha. Tizenöt év óta éppoly kevéssé kormányzati és társadalmi ideál az anyagi és erkölcsi függetlenséget kereső és itt-ott ellentmondásig merészkedő kritikusk magyar, mint volt akkor, amikor kézigránátos tengerészek verték szét a kritikusk gyülekezéseit. Ma semmivel se lehet keményebb és gerincesebb a bürokrácia és vármegye, semmivel sem több a bátor és ellenállóképes társadalmi szervezet, semmivel sem erősebbek gazdasági-lag az egyes társadalmi rétegek, semmivel sincs jobban a nemzeti gondolathoz fűzve a nagytöke, mint akkor, amikor hiába kapkodtunk fűhöz-fához segítségért a megbolondult központi hatalom-mal szemben. Másfélévtizedes kormányzati tervgazdálkodással sikerült elérni, hogy még jobban elsoványítottuk azokat a független és bátor erőket, amelyekre válságos fordulat esetén támaszkodni lehetne.

Kozma Miklósnak az ellenforradalmi szervezkedésekről napról-napra készült, történelmileg is páratlanul értékes föl-jegyzései egyéni sorsokon át plasztikus-an emelik ki azokat a rétegeket, amelyekben ezek alatt a borzalmas hónapok alatt az elpusztíthatatlan nemzeti élet-ösztön próbált kifejezési formát találni. Mindenek előtt állottak a frontkatonák, akikben a megcsufolt hősiesség lázadt fel, akiknek ösztönösen tiszta ítéletét a „nép-köztársaság” hazugságai nem tudták el-homályosítani, akikben megvolt a tettek-hez szükséges merészség és felelősségvállalás. Azután az egyetemi hallgatók, fiatal városi és vidéki keresztény értelmiség, az új, vakmerőségig bátor magyar sajtó és publicisztika képviselői (milyen kevesen voltak akkor!) — s végül a kommün alatt egyre fokozódó nyomattékkal a magyar parasztság. Mennyi erő volt ezekben és milyen kevés támogatást kaptak a vezető osztályoktól, a vagyonos polgárságtól, amelyet a lakás- és ruharekvi-

Perzsalábbunda ..... P 525
Breitschwanz perzsa ..... P 1155
Sportkabát ..... P 55
Muff ..... csak P 15

Uj ezüstróák megérkeztek
Tekintse meg kirakataimat

RÓZSA

szücsáruháza, IV., Váci utca 27.
Piarista-palota

Élcsóbban fűt
„KRONPRINZ” petrolgázgéppel.

amely a legolcsóbb petróleummal néhány fillérért minden helyiséget kelle-mesen megmelegít. Sok javítás által a lütfél technika csodája, elegáns, nor-dozható, füst-, szag-, veszélymentes, nincs koron, nincs hamu, ideális az otthon, iroda, műhely számára és egyr-tal fűz és süít. Az egész vi ágon a legjobban bevezetve. Nincs ennél jobb.

Ára 22.— pengőtől.

Főzőbemutatók természetes étel-lekkel minden esztőtörtéken 3 órától.

Látogassa meg lerakatunkat
Kronprinz-Művek, K. C. Kimpink
Budapest VI., Andrassy-ut 31.

Kérjen ár- és referencia katalógust:
Kronprinz-Művek K. C. Kimpink, Guntramsdorf bei Wien
Ügyeljen pontosan a „KRONPRINZ” névre!
Nem alkalmaznak házaló ügynököket!